

Marta NADOLNA-TŁUCZYKONT

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 0000-0002-4721-5127

O szkicach na temat magicznych światów w „ikonicznej”, „zapomnianej” lub „niedostrzeżonej” literaturze adresowanej do młodych odbiorców

About Essays on Magical Worlds in “Iconic”, “Forgotten” or “Unnoticed”
Literature Addressed to Young Audiences

Summary: The aim of the review article is to present the book entitled *In the circle of fairy tales and fiction. Studies on children's and youth literature* by Weronika Kostecka and Maciej Skowera. In their book, in the form of an essay the authors discussed classic, forgotten or completely unknown to the reader writings that typically belong to fairy tales and fantasy, as well as some items belonging to this area, and which are a sign of our times and a product of popular culture. The main intention was to capture the “transformations” that accompany both of the types of creativity against the background of widespread cultural phenomena.

Key words: fairy tale, fantasy, young reader, Weronika Kostecka, Maciej Skowera, popular culture

Zagadnienie wartości baśni i fantastyki w życiu młodych ludzi podnosiło już wielu wybitnych badaczy. Jednym z nich był Bruno Bettelheim, który w dwutomowej pracy pt. *Cudowne i pożyteczne — o znaczeniach i wartościach baśni* sporo pisał o ich wkładzie w rozwój młodych ludzi. Baśń nazwał nawet

elementarzem, z którego dziecko uczy się czytać we własnym umyśle¹.

¹ B. Bettelheim: *Cudowne i pożyteczne — o znaczeniach i wartościach baśni*. T. 1. Tłum. D. Danek. Warszawa 1985, okładka.

Wskazywał mechanizmy wyobrażeniowe uruchamiane za jej pomocą w umyśle dziecka, proces identyfikacji z bohaterem lub ważną rolę tego gatunku w systemie budowania wiedzy o świecie². Wedle prezentowanego stanowiska baśń stanowi najważniejszą lekturę dzieciństwa, która rozwija wyobraźnię oraz może być metaforycznym czy symbolicznym pomostem pomagającym przybliżyć młodym czytelnikom podstawowe prawdy życia. Nic więc dziwnego, że stanowiła i wciąż stanowi przedmiot rozważań wielu znakomitych badaczy, zajmujących się nią w różnych okresach, zakresach i kontekstach: Stanisław J. Białek, Jerzy Cieślowski, Stanisław Frycie, Krystyna Heska-Kwaśniewicz, Grzegorz Leszczyński, Jolanta Ługowska, Bernadeta Niesporek-Szamburska, Joanna Papuzińska, Marta Ziółkowska-Sobecka³. Co więcej: pojęcia baśni, „jednego z podstawowych gatunków epickich”⁴, oraz fantastyki, rozumianej jako „typ twórczości literackiej”⁵, odnajdziemy już dziś w większości słowników literatury dla dzieci i młodzieży lub terminów literackich. Nie da się też nie zauważyć, że obecnie książki tego rodzaju ulegają licznym przekształceniom i modyfikacjom, a baśniowa konwencja adaptowana jest przez pisarzy na potrzeby czytelników dojrzałych. W wielu współczesnych utworach fantastycznych następuje też mieszanie stylów oraz gatunków. Niesporek-Szamburska pisze, że już w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku prężnemu rozwojowi polskiej fantastyki literackiej

towarzyszyło bogactwo tytułów baśni. Po roku 1980 jej rozwój stanowił naturalną kontynuację ogólnych tendencji dostrzeganych już wcześniej w przemianie konwencji i wzorców gatunkowych⁶.

Warto też pamiętać, że baśń jest właściwie jedną z odmian fantastyki. Z kolei ta ostatnia stanowi podstawę fabularną wielu utworów, w tym klasycznych wersji baśni, na kanwie których powstają przecież współczesne realizacje gatunku. Jednocześnie żywy rozwój wielu dziedzin fantastyki literackiej powoduje przenoszenie jej odpowiedników na wielkie ekrany, co generuje spore zainteresowanie środowisk badaczy i ciągłą potrzebę spoglądania na nią z różnych perspektyw. Książki fantastyczne są też niewątpliwie bardzo popularne wśród młodych czytelników, o czym świadczą takie bestsellerowe utwory, jak chociażby saga o Harrym Potterze Joanne K. Rowling lub bardziej już aktualny trójksiąg *Igrzyska śmierci* Suzanne Collins.

² Ibidem.

³ Jest to tylko pewna reprezentacja. Autorka nie zamierzała wymienić wszystkich badaczy baśniowej literatury, ale tylko przykłady.

⁴ M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński: *Słownik terminów literackich*. Red. J. Sławiński. Wrocław—Warszawa—Kraków 2000, s. 149.

⁵ Ibidem, s. 61.

⁶ B. Niesporek-Szamburska: *Baśń*. W: *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*. Red. K. Heska-Kwaśniewicz. Katowice 2008, s. 53.

Weronika Kostecka i Maciej Skowera w swym współautorskim zbiorze szkiców szukali źródeł fantazji, zapomnianych lektur i inspiracji baśniowością oraz fantastyką. Publikacja *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej*⁷ ukazała się w 2017 roku w serii „Literatura dla dzieci i młodzieży. Studia”⁸, która powstała cztery lata wcześniej jako owoc współpracy Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Autorzy już we wstępie zaznaczają, że owe rozważania o twórczości dla młodych czytelników są wyborem artykułów wydanych wcześniej (prócz jednego) w innych opracowaniach. Co istotne, baśniowa tematyka nie była obca Kosteckiej, która w 2014 roku w tym samym cyklu opublikowała *Baśń postmodernistyczna: przeobrażenia gatunku. Intertekstualne gry z tradycją literacką*⁹, a cztery lata wcześniej książkę *Tajemnica księgi. Tropami współczesnej fantastyki dla dzieci i młodzieży*¹⁰. Wydaje się, że nieco mniej doświadczeń w tym zakresie miał drugi badacz, współredaktor tomu zbiorowego na temat zwierząt w literaturze dziecięcej, młodzieżowej i fantastycznej¹¹.

Cała praca podzielona została na cztery części. W pierwszej Kostecka przywołuje klasyczne teksty baśniowe. Przykładowo *Przygody Sindbada Żeglarza* Bolesława Leśmiana stały się punktem odniesienia do rozważań o istocie „przygody”, bardzo cennej w literaturze dla dzieci i młodzieży. Przeżycie czegoś, zdarzenie, a więc „przygoda” jest przecież jednym z najważniejszych elementów w książkach adresowanych do młodych odbiorców, ponieważ właśnie ona czyni lekturę atrakcyjną. Autorka uważa, że Leśmianowska baśń dostarcza przemyśleń na temat tego czym jest „przygoda”, jak w pełni jej doświadczać oraz czy stanowi o sensie życia. W swoich dociekaniach powołuje się na inte-

⁷ W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej*. Warszawa 2017.

⁸ Seria powstała z zamiarem publikowania opracowań przede wszystkim młodych naukowców, ale też doświadczonych badaczy. Na stronie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich można przeczytać uzasadnienie jej stworzenia: „Zasadniczym obszarem refleksji interpretacyjnej będzie literatura współczesna — Wydawnictwo SBP służy przede wszystkim środowiskom bibliotekarzy, a ci ze względów zawodowych skupieni są na tym, co aktualnie dzieje się w kulturze, w szczególności kulturze literackiej młodego pokolenia. Zjawiska dawniejsze będą poddawane omówieniu wówczas, gdy z różnych względów można by je określać mianem klasyki żywej lub które wymagałyby ożywienia”. *Literatura dla dzieci i młodzieży. Studia — nowa seria wydawnicza SBP*. <http://www.sbp.pl/artukul/?cid=10271&prev=1> [data dostępu: 13.03.2018]. Wydawnictwo SBP podkreśla także, że seria jako pierwsza otrzymała swój własny trójkolorowy logotyp.

⁹ Zob. W. Kostecka: *Baśń postmodernistyczna: przeobrażenia gatunku. Intertekstualne gry z tradycją literacką*. Warszawa 2014.

¹⁰ Zob. Eadem: *Tajemnica księgi. Tropami współczesnej fantastyki dla dzieci i młodzieży*. Warszawa 2010.

¹¹ Zob. *Czytanie menażerii. Zwierzęta w literaturze dziecięcej, młodzieżowej, fantastycznej*. Red. A. Mik, P. Pokora, M. Skowera. Warszawa 2016.

resujące badania m.in. niemieckiego filozofa, Georga Simmela, który w eseju *Filozofia przygody*¹² zgłębiał jej naturę.

Drugi tekst pt. *(Anty)baśń Korczakowska. Dialog z tradycją baśniową w opowieści Kajtuś czarodziej* miał być próbą zmierzenia się m.in. z klasyfikacją gatunkową utworu. Odwołując się do różnych interpretacji książki Janusza Korczaka (Zbigniew Baran, Jolanta Ługowska, Anna Sobolewska, Ryszard Waksmund, Violetta Wróblewska), Kostecka szuka w *Kajtusiu*... śladów baśniowości, zajmując kreśli profil psychologiczny głównego bohatera, samotnika i buntownika doświadczonego przez los, który po wielu trudnych przeżyciach „zyskuje pełnię człowieczeństwa”¹³. Ostatecznie sama badaczka nie przyporządkowuje Korczakowskiej książki do gatunków wymienionych w tytule szkicu, ale sygnalizuje jej terapeutyczny charakter

w takim sensie, w jakim terapia stanowi proces autopoznania, odkrywania prawd o sobie i świecie, nieraz trudnych, ale przecież istotnych¹⁴.

Trzeci artykuł, kończący tę część analiz, traktuje o muzyce w baśniowych obrazach literackich. Kostecka podkreśla jej wagę, zwraca uwagę na odwieczną, uzdrawiającą duszę moc magicznych instrumentów, śpiewu i pieśni. Zaznacza, że muzyka bardzo różnie ukazywana w klasycznych, baśniowych opowieściach (np. w *Słowiku* Hansa Ch. Andersena; *Momo* Michaela Endego; *Szczurolapie* Jacoba i Wilhelma Grimmów; *O księdzu Gotfrydzie, rycerzu Gwiazdy Wigilijnej* Haliny Górskiej; *Majce* Bolesława Leśmiana; *Syrenie* Artura Oppmana)

łagodzi ból i smutek, ale też wzbudza radość i namiętność. Stanowi siłę twórczą, w zagadkowy sposób związaną tak z życiem, jak i śmiercią¹⁵.

Po prostu muzyka od zawsze pomagała radzić sobie z trudnościami, kołała lęki i niwelowała problemy egzystencjalne. Tak jest również obecnie.

Drugi człon studiów zatytułowano *Nie(zapomniane) lektury*, co już na wstępie sugeruje, że będzie tu mowa o utworach mniej znanych czytelnikom albo jak podkreślił Leszczyński w swej recenzji tomu, „niedostrzeżonych czy niesłusznie pominiętych”¹⁶. Pierwszy tekst Skowery stanowi odwołanie do mrocznej

¹² Zob. G. Simmel: *Filozofia przygody*. W: Idem: *Most i drzwi. Wybór esejów*. Tłum. M. Łukasiewicz. Warszawa 2006.

¹³ W. Kostecka: *(Anty)baśń Korczakowska. Dialog z tradycją baśniową w opowieści Kajtuś czarodziej*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki...*, s. 49.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ W. Kostecka: *Muzyka w obrazach literackich. Magia — żywioł — zagadka*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki...*, s. 67.

¹⁶ G. Leszczyński: *Fragment recenzji*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki...*, okładka.

twórczości Howarda P. Lovecrafta w serii opowiadającej o Luisie Barnavelcie autorstwa Johna Bellairsa i Brada Stricklanda. Przywołany cykl ukazał się na polskim rynku w momencie rosnącej popularności sagi o Harrym Potterze, a napisany w podobnej konwencji, miał zyskać szybkie zainteresowanie czytelników, czego jednak nie udało się osiągnąć wydawcom. W kolejnym artykule badacz przedstawił genezę powstania i odbiór w Stanach Zjednoczonych jedyne go utworu Wiliama Faulknera (*The Wishing Tree*) napisanego z myślą o adresacie dziecięcym. Analizując dzieło, Skowera zwrócił uwagę na elementy charakterystyczne dla utworów fantastycznych, wykorzystujących cechy baśniowe, jak np. oniryzm oraz często towarzyszący mu motyw pomniejszania i powiększania postaci, obecne już wcześniej na kartach wielu znakomitych tekstów literackich (np. *Alicja w Krainie Czarów* Lewisa Carrolla). Sporo miejsca poświęcił także zjawisku „świata na opak” czy „karnawalizacji”¹⁷, a więc jak przyjął za Michaiłem Bachtinem „transponowania karnawału na język literatury”¹⁸. Kolejny szkic napisany przez Kostecką był „pretekstem do filozoficznych rozważań”¹⁹ na temat powieści *Momo* Endego. Ten zapewne fascynujący badaczkę utwór, choć obecny na polskim rynku wydawniczym, niestety nie ma szans na zainteresowanie młodego pokolenia, ponieważ napisany obrazami²⁰, zbyt malarski,

wymaga niespiesznej lektury, na którą paradoksalnie, czytelnik XXI wieku częstokroć nie ma czasu²¹.

Trzecia część omawianego zbioru szkiców o literaturze dla dzieci i młodzieży składa się z tekstów Skowery. W pierwszym, jedynym w tomie, nigdy wcześniej niepublikowanym artykule, autor skupia się na prezentacji ilustracji Roberta Innocentiego przygotowanych do *Kopciuszka* Charlesa’a Perraulta, wydanego w Polsce w 2015 roku przez Media Rodzinę w przekładzie Zofii Byszczynskiej. Z kolei całe księżce przypisuje znamiona baśni postmodernistycznej. Badacz zaznacza jednak, że w tej „wizualnej narracji” najbardziej interesująca wydała mu się postać macochy Kopciuszka i podejście włoskiego artysty do biografii tej bohaterki-antagonistki. Według Skowery interpretacja włoskiego

¹⁷ Termin „karnawalizacja” wprowadził do badań nad literaturą rosyjski literaturoznawca Michaił Bachtin, a odniósł go do ludowej kultury śmiechu, która ma swe korzenie w karnawale. Zob. A. Kłocińska: *Karnawał wobec sacrum. O ludyczności kultury współczesnej*. „Kultura i Wartości” 2012, nr 3, s. 117—134.

¹⁸ M. Skowera: *Faulkner na opak. O „The Wishing Tree” — jedynym utworze pisarza dla dzieci*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki...*, s. 107.

¹⁹ W. Kostecka: *Krótką historią czasu. Kulturowe i filozoficzne konteksty powieści „Momo” Michaela Endego*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki...*, s. 119.

²⁰ Badaczka wyjaśnia w swoim artykule, że u Michaela Endego „obraz poprzedza słowo”. Ibidem, s. 112.

²¹ Ibidem, s. 122.

ilustratora przynosi nowe spojrzenie na obie postaci utworu, także Kopciuszka-protagonistki:

Innocenti prowadzi narrację, która służy psychologizacji Perraultowskiej antagonistki. Kobieta ma wyraźnie pogłębiający się problem alkoholowy — może będący skutkiem śmierci męża, a może wyrażający chęć ucieczki ze świata, w którym jest ona zmuszona oglądać swoje niemądre, próżne córki, przegrywające w starciu z piękną i mądrą pasierbicą. Cichy dramat macochy, rozgrywający się na ilustracjach włoskiego twórcy, da się także interpretować jako opowieść o niezgodzie na starość i śmierć. [...] W ten sposób Innocenti w subtelny sposób reinterpretuje postać macochy — zwraca uwagę córki i wreszcie, w przeciwieństwie do Perraulta, pokazuje jej los po szczęśliwym (dla Kopciuszka, księcia, a także siostr) zakończeniu baśni²².

Lektura artykułu nasuwa myśl, że grafika Innocentiego prawdziwie zainspirowała jego autora, bo jak podkreślał, cała historia Kopciuszka opowiedziana obrazami artysty może sugerować, że świat wcale nie jest, jak to bywa w baśniach, albo czarny, albo biały, a dylematy macochy mogą stać się problemami kobiety XXI wieku, zatem każdej z nas.

Celem następnego tekstu było przywołanie wizji groźnych, przerażających, odrażających światów (realnego i magicznego) z *Księgi rzeczy utraconych* Johna Connolly'ego i filmu pt. *Labirynt fauna* Guillerma del Tora w opozycji do bezpiecznych i przychylnych dzieciom koncepcji fantastycznych przestrzeni znanych z ikonicznych opowieści (*Narnia* Clive'a S. Lewisa; *Nibylandia* Jamesa M. Barriego czy *Oz* Lymana F. Bauma). Punktem wyjścia dla tych rozważań była teoria abiektu Julii Kristevej²³. Ponadto badacz, powołując się na refleksje Kosteckiej, zauważa, że w tych propozycjach motywy okrucieństwa znane z baśni zostały zdecydowanie rozwinięte. Równie zajmująco czyta się ostatni szkic, zamykający dział *Inspiracje i kontynuacje*. Skowera zestawia serię utworów o czarodziejskiej Krainie Oz Bauma, jednego z najbardziej popularnych amerykańskich pisarzy, z książkami współczesnego autora tego samego pochodzenia (w Polsce wydano jedną część czterotomowego cyklu pt. *Wicked. Życie i czasy Złej Czarownicy z Zachodu*), Gregory'ego Maguire'a, w których tytułowa Czarownica jest odpowiednikiem Dorotki z powieści Bauma. Badacz szuka

²² M. Skowera: *Co się stało z macochą? Postmodernistyczna opowieść „ukryta” na ilustracjach Roberta Innocentiego do Kopciuszka Charles'a Perraulta*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki...*, s. 149.

²³ Termin wprowadzony do nauki przez francuską filozofkę i literaturoznawczynię Julię Kristevę, oznaczający coś przeciwnego obiektowi/podmiotowi. Zob. A. Czarnacka: *Koncepcja podmiotu w teorii Julii Kristevej — próba rekonstrukcji*. „Idea. Studia nad Strukturą i Rozwojem Pojęć Filozoficznych” 2007, t. XIX, s. 107—114.

związków i kontrastów pomiędzy krainą Oz a światem dorosłych w obu cyklach utworów i dochodzi do wniosku, że zarówno wersja Maguire'a, jak i jej pierwotny wzór, nie prezentują „krainy dzieciństwa”, bo ona

nie istniała nigdy. Zawsze mamy do czynienia tylko z imperium dorosłych²⁴.

Nawiązania do współczesności odnajdujemy w segmencie artykułów zamykających omawiane rozważania. Możemy w nim przeczytać dwa szkice Kosteckiej. Badaczka w jednym z nich, wykorzystując *case study*, omawia *Omegę* Marcina Szczygalskiego: wydaną w 2009 roku powieść dla młodzieży, w której dostęp do aplikacji z tajemniczą grą komputerową zmienia rzeczywistość głównej bohaterki. Tekst jest erudycyjnym studium psychologicznym Joanny-Omegi, człowieka „ery nomadyzmu”, niemal zmuszonej do życia w społeczeństwie ponowoczesnym. Dodatkowo, zdaniem Kosteckiej, ważne miejsce w utworze zajmuje różnorodna przestrzeń prezentowana w cyberświecie, będąca istotnym tłem dla rozgrywających się wydarzeń, jednocześnie budującym tożsamość Omegi.

Kolejny wywód autorki *Baśni postmodernistycznej...* o licznych odsłonach śmiechu błazeńskiego w literaturze dla młodych czytelników, to ostatni referat tomu. Kostecka dokonuje w nim rzetelnego przeglądu „błazenady” (mając świadomość różnic semantycznych, podaje liczne jej warianty: żart, kpinę, drwinę, absurd, nonsens, świat na opak, łamanie tabu) dostrzegalnej w dziełach wybitnych polskich autorów i ilustratorów na przestrzeni wieków (Krystyna Boglar, Bohdan Butenko, Jan Brzechwa, Ludwik J. Kern, Kornel Makuszyński, Julian Tuwim, Marian Walentynowicz, Danuta Wawilów), ale też przykładowo we współczesnych zagranicznych animacjach filmowych (*Król Julian*; *Madagaskar*; *Pingwiny z Madagaskaru*; *Shrek*). Jednocześnie zręcznie wyodrębnia jej nurty: błazenada szkolna, uczniowska, „błazeńska kpina z dorosłego”, „błazenada z obrzydliwości” itp. Co jednak najistotniejsze, źródeł współczesnego, popkulturowego humoru lub śmiechu dziecięcego upatruje badaczka w literaturze dla dzieci i młodzieży.

Warte zatrzymania są też „dwie opowieści o kulturze popularnej i przemocy”²⁵ Skowery, patrzącego na pełne brutalności ikony popkultury — *Harry'ego Pottera* i *Igrzyska Śmierci* — jako na typowe wytwory kultury masowej. Dowodzi tego, pisząc, że język, gesty, symbole przejęte z tych książek,

²⁴ M. Skowera: *Powrót obiektu? Odrażające baśniowe krainy w „Księdze rzeczy utraczonych” Johna Connolly’ego i „Labiryncie fauna” Guillermo del Toro*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki...*, s. 187.

²⁵ Sformułowanie pochodzi z artykułu Macieja Skowery. Zob. M. Skowera: „*Harry Potter*”, „*Igrzyska śmierci*” i rzeczywistość. Dwie opowieści o kulturze popularnej i przemocy. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki...*, s. 211.

wykorzystywane są dziś przez czytelników w celu prowadzenia dialogów na tematy społeczne i polityczne lub co chyba ważniejsze, nawet do walki z dyktaturą (używanie przez mieszkańców Tajlandii symbolicznego znaku łączącego trzy palce na wyciągniętej do góry dłoni w celu utożsamienia się z krzywdzonymi obywatelami zamieszkującymi dystrykty w *Igrzyskach śmierci*, co miało miejsce w czasie tajlandzkiego zamachu stanu w 2014 roku). Nie zgadza się to z koncepcją krytyków literackich często uznających teksty „popularne” za słabe artystycznie, zatem takie, które nie wymagają wysiłku intelektualnego. Z jednej strony widzimy więc deprecjonowanie wartości tego rodzaju pozycji na rzecz literatury „wysokiej”, z drugiej zaś wielką siłę ich przekazu, co wpisuje się najpewniej w szeroko dziś omawianą w środowisku naukowym koncepcję kultury konwergencji.

Niestety nie sposób w tym krótkim artykule przywołać wszystkich problemów podejmowanych przez badaczy w omawianym tomie. Widać w nim jednak niezwykłą pasję i fascynację prezentowanymi zagadnieniami. Z pewnością dostarcza on nowych odsłon dzieł klasycznych, mniej w Polsce popularnych, trochę zapomnianych lub wartych przywoływania kolejnych, pasjonujących interpretacji, które inspirują w różnej skali młode pokolenie. Ponadto bogactwo tytułów fantastycznych i baśniowych (również w popularnych dziś wersjach disneyowskich) na rynku wydawniczym pokazuje, że książki tego rodzaju nie tracą na swej atrakcyjności, ale jak pisano wcześniej, ulegają ciągłym, gorszym lub lepszym jakościowo modyfikacjom, dzięki czemu idealnie „wtapiają się” w dzisiejszą popkulturę; bez wątpienia czerpią jednak z najznakomitszych, a przywołanych w tych studiach utworów, które w niektórych przypadkach weszły do kanonu (także szkolnego) literatury polskiej i światowej, a docierają dziś do młodych odbiorców pod postaciami gier komputerowych, animacji filmowych czy wielkich, kasowych produkcji filmowych.

Na końcu warto jeszcze dodać, że autorzy sprawnie zrealizowali zamysł założycieli serii, ponieważ ich refleksje mają „charakter otwarty”, a zrozumienie ich nie wymaga od czytelnika-niespecjalisty studiowania skomplikowanej terminologii lub zapoznania się z obszerną literaturą przedmiotu²⁶. Opracowanie może więc stanowić pomoc dydaktyczną dla nauczycieli i bibliotekarzy. Podobną ocenę omawianemu tytułowi wystawił Leszczyński, słusznie uznając go za książkę,

która ma charakter bardziej pytań niż odpowiedzi, bardziej refleksji niż zamkniętych, niepodważalnych konstatacji i wniosków. [...] To eseistyczne, erudycyjne, napisane z zaraźliwą fascynacją studia, układające się niczym

²⁶ *Literatura dla dzieci i młodzieży...*, <http://www.sbp.pl/artukul/?cid=10271&prev=1> [data dostępu: 18.03.2018].

puzzle, w obraz, którego panoramę nosiliśmy w indywidualnej i zbiorowej wyobraźni, ale który zaskakuje w szczegółach i zbliżeniach²⁷.

W przywołanym cytacie na pewno uchwycono kwestie najistotniejsze. Kraina fantastyki stara, nowa albo tylko nieznacznie odmieniona, wciąż rozwija wyobraźnię czytelników, pasjonuje i skłania do przemyśleń, także w kontekstach — jak udowodniło dwoje badaczy — pozaliterackich.

Bibliografia

- Bettelheim B.: *Cudowne i pożyteczne — o znaczeniach i wartościach baśni*. T. 1. Tłum. D. Danek. Warszawa 1985.
- Czarnacka A.: *Koncepcja podmiotu w teorii Julii Kristevej — próba rekonstrukcji*. „Idea. Studia nad Strukturą i Rozwojem Pojęć Filozoficznych” 2007, t. XIX.
- Czytanie menażerii. *Zwierzęta w literaturze dziecięcej, młodzieżowej, fantastycznej*. Red. A. Mik, P. Pokora, M. Skowera. Warszawa 2016.
- Głowiński M., Kostkiewiczowa T., Okopień-Sławińska A., Sławiński J.: *Słownik terminów literackich*. Red. J. Sławiński. Wrocław—Warszawa—Kraków 2000.
- Kłocińska A.: *Karnawał wobec sacrum. O ludyczności kultury współczesnej*. „Kultura i Wartości” 2012, nr 3.
- Kostecka W.: *(Anty)baśń Korczakowska. Dialog z tradycją baśniową w opowieści Kajtuś czarodziej*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej*. Warszawa 2017.
- Kostecka W.: *Baśń postmodernistyczna: przeobrażenia gatunku. Intertekstualne gry z tradycją literacką*. Warszawa 2014.
- Kostecka W.: *Krótką historia czasu. Kulturowe i filozoficzne konteksty powieści „Momo” Michaela Ende*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej*. Warszawa 2017.
- Kostecka W.: *Muzyka w obrazach literackich. Magia — żywioł — zagadka*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej*. Warszawa 2017.
- Kostecka W.: *Tajemnica książki. Tropami współczesnej fantastyki dla dzieci i młodzieży*. Warszawa 2010.
- Kostecka W., Skowera M.: *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej*. Warszawa 2017.
- Leszczyński G.: *Fragment recenzji*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej*. Warszawa 2017.
- Niesporek-Szamburska B.: *Baśń*. W: *Literatura dla dzieci i młodzieży (po roku 1980)*. Red. K. Heska-Kwaśniewicz. Katowice 2008.

²⁷ G. Leszczyński: *Fragment recenzji*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki...*, okładka.

- Simmel G.: *Filozofia przygody*. W: Idem: *Most i drzwi. Wybór esejów*. Tłum. M. Łukasiewicz. Warszawa 2006.
- Skowera M.: *Co się stało z macochą? Postmodernistyczna opowieść „ukryta” na ilustracjach Roberta Innocentiego do Kopciuszka Charles’a Perraulta*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej*. Warszawa 2017.
- Skowera M.: *Faulkner na opak. O „The Wishing Tree” — jedynym utworze pisarza dla dzieci*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej*. Warszawa 2017.
- Skowera M.: „*Harry Potter*”, „*Igrzyska śmierci*” i rzeczywistość. Dwie opowieści o kulturze popularnej i przemocy. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej*. Warszawa 2017.
- Skowera M.: *Powrót obiektu? Odrażające baśniowe krainy w „Księdze rzeczy utraconych” Johna Connolly’ego i „Labiryncie fauna” Guillermo del Toro*. W: W. Kostecka, M. Skowera: *W kręgu baśni i fantastyki. Studia o literaturze dziecięcej i młodzieżowej*. Warszawa 2017.

Źródła internetowe

Literatura dla dzieci i młodzieży. Studia — nowa seria wydawnicza SBP. <http://www.sbp.pl/artykul/?cid=10271&prev=1>.